

DE SLAG OM HOOGVEEEN

GEORGIËRS EN DUITSCERS VERSUS CANADEZEN

DE SLAG DIE OP HET NIPPERTJE ER NOOIT IS GEWEEST
©Albert Metselaar, 2015 albertmetselaar@home.nl

Noem mij maar Igor. Meer hoeft u niet van mij te weten. Het gaat ook niet om mij, het gaat mij erom dat mensen weten wat er allemaal is gebeurd bij Hoogeveen, in de dagen dat wij daar gelegerd waren. Wij, dat zijn de Georgiërs. Trotse strijders, die op een verkeerd moment de kant van de Duitsers hebben gekozen, maar dat wel zo moedig hebben gedaan, dat wij een plaats verdienen in het nieuwe Duitsland. Wij, dat zijn de mensen die dachten dat we in alle rust op Texel het eind van de oorlog af konden wachten. Maar de oorlog keerde zich tegen ons.

Een indruk van de jaarlijkse bloemlegging, op de Canadese erebegraafplaats, op het terrein van het voormalige ziekenhuis Bethesda te Hoogeveen. De Slag om Hoogeveen is een van die vergeten episodes uit het einde van de oorlog.

We hadden er al veel over gediscussieerd, toen we nog op Texel zaten. Gaan we wel of niet enkel afwachten, of gaan we nog een daad stellen? Wat gebeurt er met ons als we naar ons land terugkeren, en we worden door de Russen gezien als ver-

raders? Kunnen we dan wel terugkeren. Laten we door in opstand te komen niet zien dat we géén verraders zijn, maar wat moesten in een onmogelijke situatie? Of moeten we juist kiezen voor trouw aan de Duitsers, door een moedige daad te stellen? De Russen hebben ons land bezet, en die Russen vertrouwen ons nooit weer. Maar door overtuigd te kiezen voor Duitsland, krijgen we in ieder geval een kans op een nieuw leven in de naoorlogse Duitse staat, hoe die er ook uit mag zien. We kozen voor het laatste.

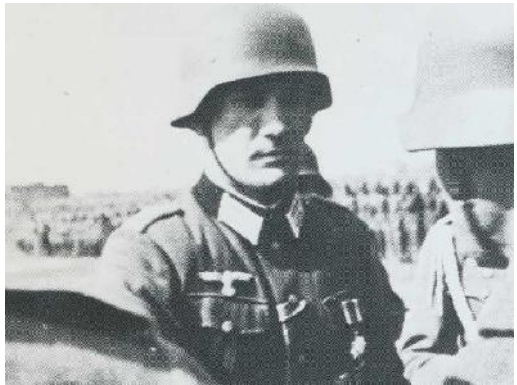

Georgische soldaten, in rustiger tijden, toen ze nog op Texel lagen.

Ons 882e Georgische Bataljon bestond uit 800 kameraden uit Georgië en 400 Duitsers. We genoten van de rust op Texel, maar duidelijk was dat dit niet lang zou zijn. Duitsland zette alle mogelijke troepen in om de opmars van de geallieerde vijand te stoppen. Op donderdag 5 april 1945 gaf bataljonscommandant majoor Klaus Breiter opdracht aan Sovjetkapitein Schalwa Loladze om zich met ons Georgische Bataljon gereed te maken om de volgende dag om 07.00 uur te vertrekken. De eenheid zou worden ingezet in Oost-Nederland, in een poging de geallieerde opmars te stoppen. Er was al vaker gesproken over opstand tegen de Duitsers. Of toch niet, wel meedoen in die eindstrijd? Op 6 april 1945 om 01:00 uur 's nachts precies, kwamen wij Georgiërs in een geheim overleg tot de conclusie dat we kozen voor die eindstrijd en het nieuwe Duitsland. Tot onze grote spijt heeft niet iedereen

deze keus kunnen waarderen. Ze kregen de kans om op Texel onder te duiken. Hun desertie zou hun duur kunnen komen te staan, wanneer ze gevonden zouden worden. Maar zo ongeveer 1200 man stond om 07.00 uur in de haven van Texel klaar om te vertrekken. De nacht was kort geweest. De dag zou lang zijn. De dood zou genoeg rust kunnen geven, dus waarom slapen als je nu wat anders zou kunnen doen?

Onze boot was afgeladen met soldaten. Een tweede boot nam wat materieel mee. Veel hadden we niet, maar we zouden het er mee moeten doen. Op het vasteland was meer materiaal, werd er gezegd, alles zou goed komen. Natuurlijk, en Duitsland zou de oorlog winnen, dat geloofden we ook al niet meer. Het waren warme dagen en koele nachten, met een rustige zee. We vertrokken en een uur of wat later stonden we op de kade te wachten op de Duitse troepen die vanuit Den Helder zouden komen. 2000 man waren we, toen we oostwaarts marcheerden. De vrachtwagens waren dus niet gearriveerd en ander vervoer was alleen voor de officieren. We 'vorderden' onderweg alles wat kon rijden. Op het eind van de 6^e april sliepen we in een 'gevoerde' school en een fabriekshal. Op de ochtend van de 7^e was er al zoveel rijdend materieel, dat we die dag onze eindbestemming zouden bereiken. Alles beter dan bepakt en bezakt te blijven lopen, maar harde vrachtwagens is ook geen pretje. Zelf heb ik ook nog een tijdje gezeten in een 'gevoerde' bus. De eigenaren kregen mooie papieren, voor dat 'vorderen', maar wat waren die waard? We zouden de oorlog toch verliezen, wat de Duitsers ook zeiden. Hoe dan ook, we kwamen aan in Hoogeveen, net voordat daar overal de bruggen werden opgeblazen. Onze gevechtlijn werd in stelling gebracht.....

***Igor, of hoe hij ook maar heet-
te, op een fotootje tussen de
bladen van het schriftje, met
notities over die aprildagen.***

Die nacht heb ik nog flink kunnen slapen. Het schoolgebouw had al lang geen leerlingen meer gezien, maar de Britsen daar die wie weet hoeveel soldatenruggen hebben gedragen, deden me genieten van een droomloze nacht van diepe slaap. Op de morgen van zondag 8 april 1945 werden we naar de vaart gestuurd. We kregen spaden mee. Een deel van de Hoogeveense bevolking werd uit de huizen gehaald. Ze moesten helpen spitten. Bij de opgeblazen bruggen en enkele sluizen was de overgang wat smaller dan in de gewone vaart. Daar zou het gemakkelijkst een noodbrug kunnen worden gelegd. Daar zouden we dus een aanval kunnen verwachten. De opgeblazen brug in de hoofdweg (= nu Van Limburg Stirumstraat en Zuiderweg) lag in de hoofdweg naar het noorden toe. Gelet op de vele verkennin-

gen die de vijand hier uitvoerde, en gelet op de route naar het noorden, zouden we kunnen verwachten dat de vijand juist op dit punt uit was. Daar werden dan ook flink wat loopgraven aangelegd, tussen de huizen. Alle huizen werden ontruimd en ingericht met mitrailleurs en licht geschut, zodat het niet direct teveel op zou vallen. Aan de weg ten zuiden van de brug (= Zuiderweg) stonden een stel nieuwe huizen. De eigenaren werden eruit gejaagd en de woningen werden ondermijnd met springstof. We wilden niet het risico lopen dat ze door de vijand zouden worden gebruikt als 'vesting' aan de voor ons verkeerde kant van het kanaal. Overigens hebben we veel meer panden op de zuidkant ervan ondermijnd. We keken uit naar de klap.

In de tussentijd aten we de voorraadkasten leeg van de ontruimde huizen op onze zijde van het kanaal, voor zover de mensen nog wat in huis hadden. Bij één boer, op Trasselt, werd in de boerderij een commandopost ingericht, om het gedeelte bij de sluis en de brug daar in de buurt te beveiligen. De boer wilde niet weg, maar ging al gauw toen we een paar keer in de lucht schoten. In de loop van de dag hoorden we wat in het hooi. Er zaten 13 joden. Die hebben we geëxecuteerd. We kunnen niet op iedereen passen en hebben geen mens over om hen naar een kamp te laten brengen. Overigens hebben we meer mensen geëxecuteerd. Wie het in zijn hoofd haalde om een leegstaand huis te beroven, kreeg een kogel. Wie te dicht in de buurt kwam, en verdacht werd van spionage, kreeg de kogel. Met de vijand in zicht, wilden we geen risico lopen. Ten noorden van ons waren enkele kleine eenheden Franse stoottroepen gedropt. Daar kwamen we die zondag dus ook achter. Er zat wat van dat volk bij de boeren aan de Toldijk en omgeving. Als we dan toch moesten wachten op de aanval, hadden we een mooie oefening. We hebben ze daar met een 500 man of zo omsingeld, brandden alle boerderijen plat, en hebben geen levende Fransman meer gezien.

We sliepen in de nacht van zondag 8 op maandag 9 april in de loopgraven en de bezette panden aan de vaart. Ogenschijnlijk was er niet zoveel bijzonders aan de hand, daar in Hoogeveen. Dat wilden we mooi zo laten. De verrassing zou groot zijn. Feitelijk lagen we nu met zo'n 3500 man aan de vaart. De 2000 die met ons was aangekomen, 1000 man die er al voor ons lag, en een 500 man uit plaatsen ten noorden van ons, die ons ook was komen versterken. We hielden iedereen tegen die op doorreis was, want geen Duitser kreeg de kans om niet te laten zien dat hij een held was. Wij ons doodvechten, dan zij ook. En er was nogal wat op doortocht geweest, maar ja, dat waren ook nogal eens oudere mannen en ongeregelde troepen. Kamp Ten Arlo, daar verwachtten we meer van. Daar lag zo'n 1000 man, op de 9^e april, van de Luftwaffe, de SS, de Wehrmacht, teveel om op te noemen. Een verkenningsjeep van de vijand weet langs Ten Arlo te komen. Via de hoofdweg rijden de manschappen, drie stuks, naar het kanaal. We waarschuwden elkaar dat er nog niets opgeblazen moest worden. Drie van onze scherpshutters legden aan, 1x het bevel 'Vuur!', en ze tuimelden van de jeep. We hebben de wagen gebruikt om zelf verkenningen in het zuiden uit te kunnen voeren. In Canadees uniform, want die dooie kerels hadden ze toch niet meer nodig.

Rond half 7 's avonds viel de vijand het kamp Ten Arlo aan. Daar was geen houden aan, maar het vertraagde even. De manschappen daar hadden dreiging genoeg uitgestraald om nog geen aanval op deze omgeving op gang te laten brengen. Het gaf ons extra tijd om onze loopgraven en noodkazematten te versterken. Toen was voor Ten Arlo de tijd gekomen om terug te trekken. Ze staken het kamp in brand en kwamen bij ons aan de andere kant van de vaart. We waren nu met minstens 4500 man, verspreid langs de Hoogeveense Vaart, met de opdracht elkaar te ondersteunen waar een aanval plaats zou vinden, maar nooit een deel van de linie onbezet te laten. We beseften maar al te goed dat we de oorlog niet konden stoppen. Het grote zegevierende Duitse leger, dat de vijand diep vernederend zou verslaan, dat had zijn taak niet gedaan en zou het nu ook niet doen. Maar we zouden de kans krijgen om dagenlang te laten zien dat we mannen waren, die nergens bang voor waren. Mannen die het waard waren om met de Duitsers een nieuwe samenleving op te bouwen. Daar ging het ons om.

Maandag 10 april. Eenheden van de Canadezen met kleine gepantserde jeeps en geschutskoepeltjes erop (= Manitoba Dragoons met Staghounds) naderden Hoogeveen van alle kanten. Dat mocht natuurlijk, daar waren we blij mee. Hadden we wat te doen. We waren er al gauw achter dat die gepantserde jeeps niet bestand waren tegen ons antitankgeschut. Ze werden één voor één van de weg geschoten. Maar er was vanaf dat moment wel bekend bij de vijand dat er 'wat' zat in Hoogeveen, waar ze rekening mee moesten houden. We zagen op afstand de verkenningswagens. Er waren vuurgevechten tussen onze en hun verkenners, half tussen Hoogeveen en Zuidwolde. Onze commandant wilde het er verder niet op aan laten komen. Hij was van mening dat de kans groot was dat er onder de bescherming van het duister sluipschutters en mitrailleurs in de panden op de zuidkant van de vaart gesmokkeld konden worden. Daarom gaf hij aan het begin van de avond de opdracht om alle gebouwen daar en aan de Zuiderweg op te blazen. We hoorden een paar geweldige knallen. Het regende vervolgens papier, hout, dakpannen en stukken van kapotgesprongen stenen, tot ver in de omtrek. Wij zaten veilig in onze loopgraven en de kleine bunkertjes, die we daar in hadden gemaakt. We kregen zo alvast een voorproefje voor de 12^e, toen er nog meer op ons dak zou vallen.

Dinsdag 11 april was een rustige, mooie dag. Het was stralend weer. We kaartten wat in de loopgraven, schreven brieven voor thuis, schoten zo nu en dan op de vliegtuigen die de boel vanuit de lucht probeerden op te nemen, en dat was het dan. We hoorden dat er een opbouw was van vijandige troepen. De Canadezen en hun verraderlijke broedervolkeren sleepten steeds meer manschappen en materieel aan, maar we zagen er helemaal niets van. We hoorden het van de verkenners. Voor enkele laffe Duitsers liep de spanning te hoog op. Er zijn er een stuk of tien gedeserteerd, waarvan er 4 werden gepakt en ter plaatse gedood. Voor ons als Georgiërs was het besef groot dat iedere mooie dag er één was, want we wisten niet hoeveel dagen er nog zouden komen. Dat we zouden overleven, hoe dan ook, dat wisten we natuurlijk van onszelf allemaal zeker, maar we verwachtten ook dat de strijd flinke verliezen op zou leveren. Dat ging dan dus altijd over anderen, niet over ons. We waren slim, we waren sterk, we waren moedig, we waren..... dom.

Woensdag 12 april. De voedselvoorziening begint een probleem te worden. Alles in Hooegeveen en omstreken wat eetbaar is, is geconfisqueerd, koeien en kippen zijn geslacht, en we hebben geen idee voor hoelang er nog wat is. De plaatselijke bevolking is voor een deel gevlucht en voor een deel door ons aan het werk gezet, wallen opwerpen en helpen bij koken, wassen, slachten, noem maar op. Onvoorstelbaar wat de vrouwen allemaal doen voor een beetje aandacht van jonge kerels in uniform. Verder nog weer een rustige dag. Dat kan zo niet lang blijven. De troepenmacht ten zuiden van ons moet nu zeker al zo sterk als de onze zijn, is de inschatting van de commandant. In de loop van de avond werden we nog aangevuld met een eenheid tanks. Laat ze maar komen, die Tommy's.

Donderdag 13 april. Stralend weer, zoals alle dagen, maar wat minder gelegenheid om ervan te genieten. We worden van alle kanten vanuit de lucht beschoten door de jachtvliegtuigen van de vijand. Onze eigen Luftwaffe is versterkt tot 3 kleine verkenningsvliegtuigen, daar komen we dus niet ver mee. Rond 12.00 uur is er een eenheid grotere bommenwerpers boven ons verschenen. De stomkoppen moeten nog leren mikken. Van de plaats Hooegeveen is niet veel meer over. Er zijn ook bommen ingeslagen op de begraafplaats, zodat de beenderen en lijken overal in de rondte vlogen. Kerken branden. Prachtige waterfonteinen gezien, toen drie bommen kort naast elkaar en gelijktijdig in de vaart vielen. Daar krijgen ze vast nog wel een schoonheidsprijs voor, maar voor de rest? We hebben slechts lichte verliezen geleden. Rond 13.00 uur begonnen de kanonnen op ons los te branden. Aan alle kanten sloegen de granaten in. Onze tanks konden niet veel doen, want het geschut stond buiten hun bereik. Wij konden niet meer dan incasseren, want hadden wij ook maar van dat zware geschut gehad. Dat was een zegen geweest. Toen de granaten wegbleven, zagen we in de verte via Ten Arlo de troepen van de vijand op ons afkomen. Ze bleken al gauw een afleidingsmanoeuvre te zijn. Het was Oosterhesselerbrug, waar een flinke troepenmacht probeerde door te breken. Terwijl wij met alles wat los en vast zat vuurden op de Tommy's bij Ten Arlo, bleef onze eenheid bij de brug te zwak. Het ging er hard toe. De stormloop op de brug, nadat er nogmaals flink door jachtvliegtuigen huis was gehouden, deed veel Duitse kameraden sneuvelen. Maar door fors ingrijpen van een van onze generaals, kon de brug behouden worden. Dit ten koste van veel levens.

Het leverde slechts enkele uren extra tijd op. Midden tussen de weilanden, waar geen brug te vinden was, hadden de Tommy's zowel ten oosten als ten westen van Hooegeveen een paar eenheden met noodbruggen op het water afgestuurd. Rond 16.00 uur waren ze over het water. Dat 'bruggehoofd' hebben we niet terug kunnen veroveren. De hele avond en nacht zijn de gevechten daar door gegaan. We bleven hopen op extra versterkingen – niemand wist waar die vandaan moesten komen – dus van terugtrekken kon geen sprake zijn. We hadden namelijk ook het Oranjekanaal als linie kunnen bezetten. Maar dat was pas als er echt nood was, en die zou er nu nog niet zijn. Wij vochten voor de eer van het Grote Duitse Rijk, het Duitzendjarige Rijk, de Führer en wie al niet meer, Scheisse, enkele hoge generaals moeten al aangevoeld hebben wat er ging gebeuren, want ze gingen 'voor overleg' naar Groningen. Het gevolg was dat het commandoniveau hier daalde.....

Bruggen als deze Baileybrug, tussen de Zuiderweg en de Van Limburg Stirumstraat, lagen ten westen en ten oosten van de plaats over de Hoogeveensche Vaart, en zorgden zo voor een omsingeling van de 4500 manschappen in Hoogeveen.

Vrijdag 14 april. Twee van mijn Georgische kameraden rekten zich bij het eerste licht eens lekker uit, en vielen terug in de loopgraaf met een kapotgeschoten hoofd. De vijand had onder de dekmantel van het donker geschutsposten en mitrailleurstellingen ingegraven in het veld ten zuiden van de vaart, op schootsafstand van de onze. Ze schoten op alles wat bewoog. Tegelijkertijd braken de beide bruggehoofden ten westen en ten oosten van Hoogeveen door de Duitse linie heen, zodat we nog voor de zon fatsoenlijk op was helemaal omsingeld waren. Onze tanks rolden in de eerste morgenuren op de vijand af. Op twee punten werd vreselijk slag geleverd. De namen daarvan ken ik niet, maar het was op een half uur lopen van Hoogeveen. Onze troepen gingen eervol ten onder. We zagen de zwarte rook vanuit onze loopgraven over ons heentrekken. Gillende Duitsers, die elkaar afmaakten omdat ze zich over wilden geven en anderen dat weer niet wilden, nog weer eens een aanval met jachtvliegtuigen, bommen en raketten vanuit de lucht, en toen de gevechten van man tegen man, bajonet tegen bajonet.

En dan komen de Duitsers met het onzalige idee om zich over te geven. De strijd was ongelijk en we wisten dat we niet zouden winnen, maar zomaar Hoogeveen

opgeven? Dat was verraad aan de Duitse zaak. Zo zouden we nooit de erkenning krijgen die we wilden hebben. Onze commandanten hebben dan ook een flinke woordenwisseling met de Duitsers gehad. Toen werd een machtswoord gesproken. Wij Georgiërs hadden te gehoorzamen, anders werden we aangeklaagd wegens desertie. Onze commandanten hadden hun antwoord snel klaar. Wie zou willen onderhandelen over massale overgave, zou onmiddellijk worden afgeschoten. Het eindigde in een kort maar bloedig gevecht in het Wehrmachtsheim, of wat er nog van overeind stond. Onze commandanten en enkele van onze manschappen wisten de Duitsers af te maken. Enkele SS'ers ondersteunden ons. Overgeven, nooit! Het bericht was natuurlijk al snel bekend onder de andere manschappen. Hier en daar werd een twijfelaar terechtgesteld. Toen waren de rijen gesloten.

We hadden al heel wat meegemaakt, toen we nog in de voorste linies vochten. De gevechten bij Hoogeveen waren nergens mee vergelijkbaar. Iedere meter grond leek goud waard. Wat er verder die vrijdag is gebeurd, laat ik maar onbesproken. Het ging allemaal zo snel, en van de ene naar de andere actie, dat ik de volgorde kwijt ben. Voor mij eindigde die dag tussen een stapel lijken van kameraden, waarin in bijkwam toen er toevallig iemand dicht in de buurt kwam. Ik had twee kogelwonden, was met de kolf van een geweer bewusteloos geslagen en had een diepe steekwond in mijn bovenbeen. Op een haar na bleek een bajonet bij mijn slagader langs gegaan te zijn. Maar ik leefde en ik werd op een brancard naar een veldhospitaal gebracht.

Toen ik een week later weer wat op de been was, werd me een schop in de handen geduwd. Samen met nog een groep krijgsgevangenen werden we ingezet bij het begraven van de doden. Overal lagen ze. Waar ze in de weg lagen, waren ze bij elkaar gesleept achter het Bethesda-ziekenhuis. Het ziekenhuis zelf is weggeblazen. Het terrein is verder ingericht als Canadese begraafplaats. Daar hebben we voor Duitsers, Georgiërs en burgers het eerste massagraf gegraven. Vervolgens zijn we systematisch alle straten, huizen, en stukjes wei- en bouwland afgegaan. De hoofdmacht van de Canadezen was al lang verder getrokken. Hoogeveen was een lege plaats, met een kleine eenheid bezettingstroepen, voornamelijk bedoeld om ons aan het werk te houden. We moesten de plaats weer geschikt maken voor de gevluchte bevolking. Als die nog wat van hun gading zouden vinden. En als ze terug zouden komen. Het getal aan gedode burgers was ook groot, zo kan ik uit ervaring vertellen. Op de avond van de 5^e mei hoorde ik dat de Duitse troepen zich in Nederland officieel hadden overgegeven. Ik hoorde die dag dat ik naar een krijgsgevangenkamp zou worden overgebracht. Mijn aantekeningen, dit notitieboekje dus, heb ik vanavond voor het laatst in handen gehad. Ik heb afgerond wat er nog was en geef het boekje aan een arts van het Rode Kruis. Ik beroep mij erop dat ik als trouw soldaat van het Duitse leger mijn plicht heb gedaan voor het Grote Duitse Rijk, en doe een beroep op dat Rijk om mij na deze oorlog als burger op te nemen, opdat ik mag leven en werken voor het Nieuwe Duitsland. Voor mijzelf en voor de 200 Georgiërs die met mij de Slag om Hoogeveen hebben overleefd.

Hoogeveen, 5 mei 1945. (Onduidelijke handtekening)

Eén van de drie identieke massagraven bij Hooageveen.

Flauwekul, zegt u misschien, als u dit doorleest. Hoe haalt een mens het in zijn hoofd om zulke onzin te bedenken? En meer van dat soort dingen. Maar het is de beslissing van de Georgiërs op Texel geweest, om in opstand te komen, en niet naar het oosten van het land te vertrekken. Als die beslissing anders uit was gevallen, dan hadden we nu schande gesproken van een verzonnen verhaal over een opstand op Texel, met honderden doden. Misschien had dit verhaal nooit geschreven moeten worden. Maar geldt dat niet voor alles van de oorlog? Was het niet beter geweest als we vreedzame oplossingen hadden gevonden, voor de grote problemen uit de jaren '30 van de 20^e eeuw, zodat ieder oorlogsverhaal overbodig zou zijn geworden? De rauwe realiteit die me nog steeds kipevel bezorgt, is de werkelijkheid van Texel: honderden mannen vinden de dood in een opstand. En als die er niet was geweest, hadden we in Hooageveen en omstreken minstens zoveel doden gehad. Het was een dubbeltje op zijn kant.....

Albert Metselaar, 28 april 2015.